

риманої інформації може бути істотним, проте не всеохоплюючим, то він повинен висловити умовно позитивну думку. Якщо ж інформація, яку не вдалося отримати, є істотною і одночасно викривлення цієї інформації може всеохоплююче впливати на достовірність фінансової звітності, то аудитор повинен відмовитися від висловлення аудиторської думки.

Алгоритм отримання та оцінювання аудиторських доказів у процесі здійснення аудиту наведено на рисунку.

Висновки. Дослідження особливостей процесу отримання аудиторських доказів дало змогу сформулювати алгоритм їх отримання та оцінювання. На всіх етапах аудиту відіграють ключову роль вимоги до доказів і, у випадку їх невідповідності, пошук інформації продовжується.

На потрібну кількість аудиторських доказів впливає оцінка ризиків викривлення. На достовірність доказів впливають їх джерело та характер, вона також залежить від індивідуальних обставин, за яких їх отримано.

Під час оцінювання аудиторських доказів варто користуватися рекомендаціями згідно з МСА 500. Для того, щоб відповісти на запитання – чи отримані достатні та прийнятні аудиторські докази, – аудитор покладається на власне професійне судження, однак це судження повинне бути відповідним чином обґрунтованим і задокументованим у робочих документах аудитора.

Література

1. Лебедев С.І. Аудит. Організація і методика аудиту. Екологічний аудит : навч. посібн. / С.І. Лебедев. – Львів : Вид-во "Ліга-прес", 2007. – 1050 с.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року : пер. з англ. О.Л. Ольховікова, О.В. Селезньов, О.О. Зеніна та ін. – К. : Вид-во Міжнар. федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2010. – Ч. 1. – 852 с.
3. Немченко В.В. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / за ред. В.В. Немченко, О.Ю. Редько. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2012. – 540 с.
4. Петренко С. Методологічні підходи до здійснення процесу внутрішнього аудиту / С. Петренко // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2011. – № 7. – С. 37-41.
5. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту : монографія / Н.М. Проскуріна; Національна академія статистики, обліку та аудиту. – К. : Вид-во ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2011. – 739 с.
6. Петрик О.А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності : навч. посібн. / О.А. Петрик, В.Я. Савченко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2008. – 472 с.
7. Редько О.Ю. Аудиторські докази : практич. посібн. по застосуванню положень МСА № 500-580 / О.Ю. Редько. – К. : Вид-во НЦОА, 2012. – 32 с.
8. Редько О. Процедури аудиту як основа професійної практики / О. Редько, К. Редько // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2011. – № 6. – С. 45-50.

Грицак И.И., Чубай В.М. Аудиторские доказательства: требования, процедуры получения и процесс оценки

Раскрыта сущность аудиторских доказательств и требования к ним в соответствии с Международными стандартами аудита. Приведен перечень типовых процедур, которые часто применяются в аудиторской практике для сбора достаточных и приемлемых аудиторских доказательств, выделены основные условия и события, которые увеличивают риск получения искаженной информации. Приведен краткий перечень вопросов, на которые необходимо ответить перед началом оценивания собранных аудиторских доказательств, а также освещена роль профессионального суждения аудитора в процессе оценки полученной информации.

Ключевые слова: аудиторские доказательства, аудиторские процедуры, достаточность и приемлемость аудиторских доказательств, аудиторская документация.

Grytsak I.I., Chubay V.M. Audit evidence: requirements, procedures for receiving and process evaluation

The article reveals the essence of audit evidence and their requirements in accordance with International Standards on Auditing. The list of standard procedures commonly used in audit practice to gather sufficient and appropriate audit evidence, determined the basic conditions and events that increase the risk of distorted information. Also, the article provides a brief list of questions that must be answered before the evaluation of the collected audit evidence, and highlights the role of the auditor's judgment in the evaluation obtained by results of research data.

Keywords: audit evidence audit procedures, adequacy and acceptability of audit evidence, audit documentation.

УДК 336.27:631.11

Ст. викл. Н.В. Дунас¹, канд. екон. наук;
аспир. Т.В. Баховська²

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Проаналізовано сучасний стан та проблеми кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні; виявлено особливості кредитних відносин сільськогосподарських підприємств з комерційними банками; визначено тенденції розвитку та подальших взаємовідносин банків з сільськогосподарськими товаровиробниками.

Ключові слова: банківське кредитування, агропромисловий комплекс, кредитна криза, динаміка кредитування, сезонний розрив.

Постановка проблеми. Агропромисловий сектор національної економіки перебуває на стадії реформування. Відбулося розпаювання землі та майна колективних сільськогосподарських підприємств, прийнято низку законів та постанов на підтримку аграрного виробника. Це зумовило створення та розвиток організаційно-правових форм господарювання нового типу.

Необхідність та особлива роль кредиту, без якого сільське господарство як товаровиробник не може існувати, зумовлені специфікою його відтворювального процесу. Остання, водночас, потребує врахування об'єктивних вимог галузі під час організації її кредитного обслуговування.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми банківського кредитування сільського господарства вітчизняні дослідники трактують по-різному. Так, наприклад, А.І. Берлач, Н.М. Фешенко недостатній рівень надання кредитів банками сільському господарству пояснюють такими причинами, як неможливість організації поточного виробництва, сезонний розрив, необхідність тримати у запасі значний обсяг сировини [1, с. 45]. До цих причин додають ще й зростання відсоткової ставки за кредитами, що робить їх недоступними для більшості підприємств сільського господарства [2, с. 70]. Дем'яненко М.Я. вважає, що усунути проблеми у сфері кредитних відносин між банками і сільськогоспо-

¹ Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ;

² Львівська державна фінансова академія

дарськими товаровиробниками можна неціновими методами розширення якості кредитних послуг та їх асортименту [3, с. 5]. Як бачимо, питання банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників розглядаються всебічно, але все ще залишається багато невирішених питань.

Проведені дослідження свідчать, що такі вимоги полягають у необхідності дотримання економічно обґрунтованих строків, обсягу, вартості кредиту, своєчасності його надходження позичальнику, обґрунтованості порядку погашення кредиту та відсотків за користування ним [5, с. 139].

Мета дослідження полягає у визначенні ролі банківського кредитування у забезпеченні ресурсами сільськогосподарських товаровиробників та сформуванні оптимальних умов кредитних відносин між банками та підприємствами сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Твердження, що банківське кредитування є одним з основних зовнішніх джерел забезпечення коштами сільськогосподарського сектора, не підлягає жодних сумнівам. Проте це джерело не використовують повноцінно.

Існує чимало причин, через які сільськогосподарські товаровиробники не отримують банківські кредити у потрібній для них кількості. Це і непоінформованість керівників сільськогосподарських підприємств про роботу банків у сфері кредитування, і недостатні знання сучасного фінансового менеджменту, щоб визначити необхідність у залученні кредитів і щоб правильно ними розпорядитися, і невідповідність діяльності сільськогосподарських підприємств вимогам банку, і складна процедура отримання кредиту тощо. З іншого боку, банки також не хочуть співпрацювати із товаровиробниками сільського господарства, оскільки у цій сфері існують високі ризики різного характеру неповернення кредитів і залежність від природно-кліматичних умов, сільськогосподарське виробництво має сезонний характер, а більшість підприємств у сільськогосподарській сфері є збитковими та не мають ліквідної застави, за якої кредитор був би впевнений у безризиковості для себе у разі неповернення кредиту.

За останні роки зроблено прорив у кредитуванні агропромислового комплексу, особливо сільськогосподарських підприємств.

Багатоаспектні питання становлення й розвитку кредитних відносин сільськогосподарських товаровиробників із комерційними банками розглянуто у працях В.Я. Амбросова, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненка, С.А. Кравченко та багатьох інших. Однак, оскільки банківське кредитування не відіграє належної ролі у фінансуванні аграрного виробництва, актуальним залишаються дослідження проблем його розвитку та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення забезпечення виробників сільськогосподарської продукції кредитами комерційних банків.

Сучасний етап розвитку кредитних відносин комерційних банків з аграрним сектором економіки характеризується позитивними тенденціями. Вони виявляються у збільшенні обсягів, зниженні вартості кредитів, подовженні строків користування кредитними коштами та підвищенні їх доступності для сільськогосподарських товаровиробників.

За даними Національного банку України, за 2009-2012 роки обсяг банківських кредитних вкладень у сільське господарство зріс у 31,1 раза і становив

станом на кінець 2012 р. 34 814 млн грн. Погіршилась строкова структура кредитів, наданих сільськогосподарським товаровиробникам: у 2012 р. довгострокові кредити становили 8,75 % проти 10,85 % у 2011 р.

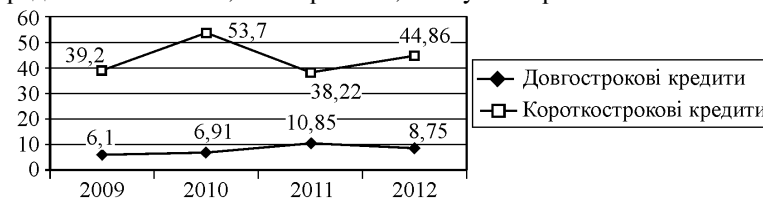

Рис. 1. Обсяги і структура кредитів, наданих комерційними банками України галузі сільського господарства у 2009-2012 рр. млн грн [6]

За аналізовані роки сільськогосподарськими підприємствами було одержано 126 569 млн грн кредитів комерційних банків, у тому числі 55 209 млн грн короткострокових та 10 568 млн грн довгострокових кредитів.

Проте, незважаючи на позитивні тенденції, забезпечення сільськогосподарських товаровиробників кредитами комерційних банків не відповідає потребам економічного зростання галузі. Питома вага кредитних ресурсів, спрямованих комерційними банками в сільське господарство, становила 7 % у 2012 р. від валового внутрішнього продукту країни. Очевидним є те, що вирішити проблему впровадження лише механізму кредитної субсидії буде неможливим. Крім цього, зниження щорічних темпів приросту банківських кредитних вкладень у сільське господарство з 130,94 % у 2011 р. до 110,95 % у 2012 р. свідчить про те, що потенціал цієї державної програми щодо підвищення доступності кредитів сільськогосподарським товаровиробникам і нарощування їх обсягів вичерпується. З огляду на це, нагальним є використання нових інструментів і заходів держави щодо стимулювання кредитної активності комерційних банків у сільському господарстві.

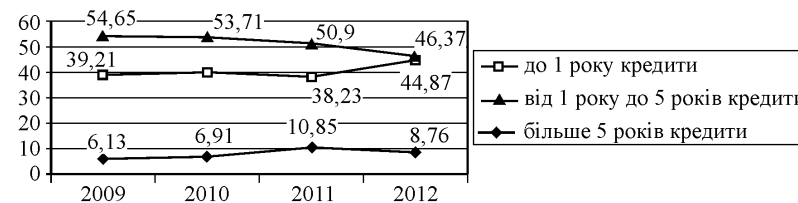

Рис. 2. Динаміка кредитування сільськогосподарських підприємств у 2009-2012 роках (млн грн) [6]

Більшість сільськогосподарських підприємств-потенційних позичальників є непривабливими суб'єктами кредитних відносин через низьку кредитоспроможність. Остання зумовлена незадовільним фінансовим станом, відсутністю ліквідного забезпечення та високими ризиками кредитування підприємств галузі. Сільське господарство для комерційних банків є дуже ризикованим напрямом кредитних вкладень з низки об'єктивних причин. Серед основних можна виділити: сезонність виробництва і попиту на продукцію, пов'язані з цим зміни обсягів грошових надходжень і платоспроможності позичальника; висока залежність ре-

зультатів господарювання від погодних умов; нерозвиненість ринку сільськогосподарської продукції та недовіра цінної політики держави; відсутність ефективного страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників тощо.

Основною причиною, на наш погляд, може стати зменшення виділень у Держбюджеті на 2013 р. коштів на фінансову підтримку підприємств АПК через механізми здешевлення коротко- та середньострокових кредитів. Така ситуація призведе до того, що банки не захочуть працювати із сільськогосподарськими товаровиробниками у сфері кредитування. Ще однією вагомою причиною, через яку банки уже відмовляються кредитувати сільськогосподарських товаровиробників, є низька, з погляду банків, ставка за відсотками.

З одного боку, можна зрозуміти позицію комерційних банків, але з погляду сільськогосподарських товаровиробників, висока ставка робить кредит майже недоступним. Оскільки сільськогосподарська діяльність пов'язана з постійними ризиками організаційного та природного характеру, то додавати до них ще й ризик заборгованості за кредитами із високою ставкою буде не вигідно.

Водночас, постійно зростає потреба товаровиробників сільськогосподарської сфери у кредитуванні, зокрема, у довгострокових кредитах. Як слушно зауважив А.В. Сомик, потреби сільського господарства у довго- та короткострокових кредитах забезпечується на 70 % та 20 % відповідно, при тому, що 64 % сільськогосподарських підприємств потребують довгострокового, 16 % – середньострокового, та 20 % □ короткострокового кредитування [4, с. 53].

Потреба сільськогосподарських товаровиробників у довгостроковому кредитуванні обумовлюється такими факторами, як необхідність придбання нової високоякісної техніки, оскільки, як вже зазначено, рівень її зносу у багатьох випадках становить 70-80 %; необхідність впровадження нових технологій вирощування продукції сільськогосподарського сектору, що потребує значних коштів тощо.

Проте якраз довгострокові кредити (понад три роки) сільськогосподарські підприємства беруть не часто. З одного боку, банки неохоче надають такі кредити, оскільки не отримують належної застави: майбутній врожай є ненадійною та ризикованою заставою, більшість основних фондів перебувають у такому стані, що не можуть виступати у ролі застави, а застава землі – неможлива через юридичну неврегульованість цього питання. Та й навіть якби цю проблему було вирішено таким чином, що земля могла би бути об'єктом застави, то виникав би значний ризик масового відчуження земель та зосередження її в руках невеликої групи людей, що неодмінно призвело би до негативних соціальних наслідків.

Отже, для того, щоби створити сприятливі умови для отримання кредитів сільськогосподарськими товаровиробниками, варто спростити банківські умови надання кредиту та його вимоги до позичальника. З іншого боку, надмірне спрощення процедури кредитування та послаблення вимог до сільськогосподарських позичальників може призвести до значних ризиків банків неповернення наданих кредитів.

Висновки. Підводячи підсумки дослідження, необхідно сказати, що подальше вдосконалення механізмів кредитування економіки та розвиток під-

приємництва можливі за умови, що будуть здійсненні практичні кроки щодо вирішення окремих проблемних питань у таких сферах, як правова, економічна, організаційно-нормативна.

На рівні Кабінету Міністрів України необхідно підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України проекти законів України про розвиток ринку сільськогосподарської продукції і продовольства, про виробництво та ринок молока і молочних продуктів, про виробництво та ринок м'яса і м'ясних продуктів, про заставу (іпотеку) нерухомості, про державний земельний банк.

На рівні пріоритетних статей Державного бюджету України для підтримки аграрної галузі потрібно забезпечити фінансування розвитку агропромислового комплексу з урахуванням специфіки його діяльності, зокрема виробництва сільськогосподарської продукції, в обсягах, передбачених у Державному бюджеті України.

Під час розроблення проектів законів про Державний бюджет України на наступні роки передбачити збільшення асигнувань на часткове відшкодування процентних ставок за кредити, страхування ризиків, запровадження заставних та інтервенційних операцій зі стратегічно важливими видами сільськогосподарської продукції і продовольства, державних дотацій для підтримки розвитку тваринництва, здешевлення сільськогосподарської продукції.

Для України є актуальним встановлення низьких ставок за банківськими кредитами аграрним підприємствам. Для покращення ситуації з кредитування необхідно спростити документообіг за кредитом, процес прийняття рішення пришвидшити і провести додаткову підготовку потенційних позичальників за допомогою інформаційних бюлетенів про роботу з кредитними коштами і їх ефективним використанням. Обираючи банк для кредитування, аграрії повинні звертати увагу не лише на низькі відсоткові ставки щодо кредитів, а й на лояльне ставлення до клієнта, готовність банку до ведення переговорів щодо адаптованого графіку погашення та лояльної застави, адже часто, пропонуючи низьку відсоткову ставку, банки намагаються знизити ризик за рахунок ліквідної застави (нерухомість), не беручи до уваги інші активи (техніка, готова продукція тощо).

Література

1. Берлач А.І. Система кредитування сільськогосподарських товаровиробників / А.І. Берлач, Н.М. Фещенко // *Фінанси України* : журнал. – 2004. – № 5. – С. 45.
2. Дадашев Б.А. Удосконалення фінансово-кредитного обслуговування сільського господарства / Б.А. Дадашев // *Економіка АПК* : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2003. – № 11. – С. 70-71.
3. Дем'яненко М.Я. Методичні рекомендації з кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / М.Я. Дем'яненко // *Облік і фінанси АПК* : наук.-виробн. журнал. – 2006. – № 12. – С. 4-103.
4. Сомик А.В. Банківське кредитування сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та проблеми розвитку / А.В. Сомик // *Економіка АПК* : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2005. – № 9. – С. 53.
5. Сомик А.В. Об'єктивні вимоги сільського господарства щодо кредитного забезпечення / А.В. Сомик // *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва*. – Сер.: Ентомологія і фітопатологія. – Харків : Вид-во ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – 2004. – № 9. – С. 138-141.
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua> – Офіційний сайт Національного банку України.

Дунас Н.В., Баховская Т.В. Современное состояние и перспективы кредитования банковскими учреждениями сельскохозяйственных товаропроизводителей

Проанализированы современное состояние и проблемы кредитования сельскохозяйственных товаропроизводителей в Украине; выявлены особенности кредитных отношений сельскохозяйственных предприятий с коммерческими банками, определены тенденции развития и дальнейших взаимоотношений банков с сельскохозяйственными товаропроизводителями.

Ключевые слова: банковское кредитование, агропромышленный комплекс, кредитный кризис, динамика кредитования, сезонный разрыв.

Dunas N.V. Bakhovska T.V. Current status and prospects of lending by banking institutions for agricultural producers

The article analyzes the current situation and problems of financing agricultural producers in Ukraine revealed features of farm credit relations with commercial banks, identified trends and future banking relationships with agricultural producers.

Keywords: bank lending, agriculture, credit crunch, credit dynamics, seasonal gap.

УДК 368.02

*Доц. М.В. Корнессе, канд. екон. наук –
Дніпропетровський НУ ім. Олеся Гончара*

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Визначено складові елементи концептуальних засад розвитку страхової діяльності, чинники впливу на процес їх формування. Наведено можливі стратегії розвитку вітчизняного страхового ринку. Визначено характерні особливості глобалізації страхових відносин. Сформовано концептуальні засади розвитку страхової діяльності в умовах глобалізації.

Ключові слова: страхова діяльність, страховий ринок, страхова компанія, концепція, розвиток, стратегія, глобалізація.

Вступ. Перспективний розвиток вітчизняної страхової діяльності може розвиватися у формі декількох сценаріїв, що відповідають сподіванням різних груп суб'єктів економічної системи. У сучасних умовах господарювання необхідною є розроблення низки концептуальних засад розвитку страхової системи, які будуть висвітлювати перелік цілей, завдань та черговість їх вирішення, інституційні перетворення, інноваційні аспекти у розвитку суб'єктів страхової діяльності. Ці концептуальні засади повинні враховувати економічні інтереси суб'єктів страхової системи та слугувати фундаментальною базою під час розроблення як тактичних, так і стратегічних перспектив страхової діяльності. Зазначимо, що ідеальної, збалансованої, задовольняючої усі групи суб'єктів страхування, системи концептуальних засад розвитку страхової діяльності не існує. Необхідність розроблення адаптованої до сучасних умов економічного розвитку системи концептуальних засад розвитку страхової діяльності зумовлює актуальність теми цього дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблему розвитку страхового ринку дослідили такі вчені, як Ю. Баглюк [1], К. Багмет [2], В. Базилевич, О. Барановський, А. Бутенко [3], А. Вагнер, Т. Васильєва [6], О. Вовчак, І. Д'яконова [4], О. Заруба, М. Клапків, О. Козьменко [6], М. Мних, П. Мюллер, С. Осадець, Р. Пікус [10], В. Пластун [11], В. Плиса [12], Н. Приказюк [13],

Л. Рейтман, В. Фурман, В. Шевченко [15] та інші. Проте недостатньо обґрунтованими є можливі концептуальні засади розвитку страхової діяльності в умовах глобалізації, що будуть адаптовані саме до сучасних умов господарювання.

Постановка завдання. Метою роботи є проведення системних комплексних досліджень для подальшої побудови ряду концептуальних засад розвитку вітчизняної страхової діяльності в умовах глобалізації, які, водночас, сформулюють основу для розробки стратегії вітчизняного страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальні засади розвитку страхової діяльності охоплюють результативну (описує бажані кінцеві результати такої діяльності, які планується досягнути) та забезпечувальну складову (відображає бажані параметри стану й функціонування страхової системи загалом). Результативні цілі забезпечують довгострокові умови досягнення таких пріоритетів: створення і підтримання вже існуючого потенціалу, відповідного інституціонального середовища розвитку страхової діяльності; надійність захисту страхової системи від низки загроз (як зовнішніх, так і внутрішніх). Сформульовані результативні цілі можна досягнути на практиці спільними зусиллями держави, страхового бізнесу й суспільства. Зміст результативної складової впливає на форму представлення відповідних цілей, які подаються у вигляді сукупності цільових показників.

Ефективно сформовані результативні та забезпечувальні складові концептуальних засад дають змогу побудувати змістовну та, у майбутньому, успішно реалізовану стратегію розвитку страхової діяльності. Ці складові, формуючи вектор розвитку страхового ринку, окреслюють межі пошуку засобів досягнення успіху в такому розвитку, дають змогу підвищити ефективність реалізації стратегії такого розвитку і виступають підґрунтям для оцінки дій суб'єктів страхової системи.

Деталізований аналіз формулювання результативних та забезпечувальних цілей у ймовірнісних стратегіях розвитку страхової діяльності дає підстави обґрунтовано стверджувати про те, яка дійсно стратегія розвитку реалізується (чи дійсно може бути реалізована) на страховому ринку.

Цільові показники відображають зміст відповідних цілей, а їх значення – конкретні їх характеристики, фіксуючи при цьому стан справ та орієнтуючи дії різних суб'єктів страхової системи на досягнення цілей, якщо це відповідає їх економічних інтересам. У разі невідповідності економічних інтересів суб'єктів страхової системи сформованим цілям, проводять відповідне для цього їх стимулювання з метою досягнення стратегії розвитку страхової діяльності. Для тих характеристик цілей, яким не можна задати бажані значення, вказують бажаний напрямок їх змін із використанням показників-індикаторів. Зазначимо, що структура цілей та їх вимірники не можуть переноситися з однієї стратегії розвитку страхової діяльності в іншу. Реальний сценарій розвитку страхової діяльності спиратиметься на стратегію, сформовану внаслідок комбінації дій всіх груп суб'єктів страхової системи. Можна, наприклад, виділити стратегію, спрямовану на інерційний посткризовий розвиток страхової діяльності (базується на відмові від радикальних змін й інновацій, передбачає переважно тактичне маневрування між групами економічних інтересів суб'єктів страхової системи) або спрямовану на модернізацію страхового ринку (передбачає зміну пріоритетів,